

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»

О.І. Карінцева, к.е.н., доцент,

М.О. Харченко, к.е.н., доцент,

А.А. Панченко, студент,

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

В статті проведена систематизація наукових поглядів на категорію «структура економіки» в історичній ретроспективі. Виокремлено дві групи принципів структуризації: 1) які характеризують динамічність структури економіки; 2) які характеризують статичність структури економіки, також встановлені основні фактори, що визначають структуру економіки та визначені необхідні умови формування оптимальної структури національної економіки. З метою поглиблення сутнісного розуміння механізму типологізації структури економіки, визначено найбільш адекватні її типи: 1) відтворювальна, 2) галузева, 3) технологічна, 4) соціально-економічна, 5) зовнішньо-економічна, 6) структура власності, 7) інституційна, 8) просторова. Наголошено про неможливість формування оптимальної структури національної економіки без урахування концепції сталого розвитку та ефективної державної структурної політики.

Ключові слова: національна економіка, структура економіки, економічна система, сталий розвиток, структурні зміни.

DOI: 10.21272/1817-9215.2017.3-14

ВСТУП

Двадцять перше століття характеризується якісною трансформацією базових принципів функціонування як національних економік промислово розвинених країн світу, так і світового господарства в цілому. Зокрема поширення та законодавче закріплення концепції сталого розвитку в різних країнах світу, у тому числі в Україні, обумовлює потребу у формуванні нової системи, яка б збалансовано дозволила забезпечити економічну стабільність, соціальний добробут та екологічну рівновагу. Фундаментальні дослідження національної економіки та отримані результати є ключовим підґрунтям для формування економічної політики держави та забезпечення її сталого розвитку в цілому. Вагоме місце у дослідженнях національної економіки належить її структурним особливостям та окремим структурним елементам, які багато в чому визначають в цілому ефективність функціонування економічної системи країни, здатність її до прогресивного розвитку, інтернаціоналізації та забезпечення усіх потреб населення.

ПОСТАВЛЕННЯ ЗАВДАННЯ

Дослідженню теоретичних та методичних аспектів структуризації національної економіки присвячені роботи таких науковців як, Башнянин Г. І. [12], Клімова О. І. [2], Пирог О. В. [28], Протасова Л. Є. [29], Прушківська Е. В. [30], Скірка Н. Я. [33], Сошніков І. В. [35], Спіцнадель В. М. [36].

В сучасній науковій літературі структура національної економіки розглядається, в своїй більшості, з позиції співвідношення між галузями виробництва та у контексті відтворювальних процесів. Тому, не відбувається формування оптимальної структури національної економіки з урахуванням концепції сталого розвитку. Це вимагає перегляду підходів до визначення категорії «структура економіки» та її типологізації.

Мета даного дослідження полягає у систематизації теоретичних підходів до трактування сутності поняття «структура економіки» та аналізі особливостей її типологізації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Національна економіка є складною системою, оскільки поєднує сукупність елементів, які функціонують як єдине ціле та характеризуються тісним взаємозв'язком і узгодженістю з метою сприяння реалізації загальної цілі [24] та характеризується параметрами, що представлені на рис. 1.

Відповідно, аналізуючи рис. 1, можна стверджувати, що національна економіка є динамічною категорією, яка формується тривалий період часу під впливом багатьох чинників як внутрішнього (у подальшому, формують особливості економіки – національні ідентичності), так і зовнішнього характеру (відповідність економіки світовим вимогам розвитку та діяльності, загальні принципи функціонування, моделі провідних економічних систем).

Рисунок 1 – Загальні особливості національної економіки [26]

Ретроспектива формування національної економіки (ступінь розвитку продуктивних сил, схильність до інноваційного шляху розвитку, державна політика, чутливість до зовнішніх шоків тощо) відіграє важливу роль у її подальшій стабільності. Поряд з цим, на наш погляд, основоположним критерієм, який формує в цілому фундамент усіх подальших досліджень, розробок, кроків держави у напрямку інтенсивного економічного розвитку країни (наприклад, у вигляді реформ) є структура економіки.

Саме структура економіки є наріжним каменем, на основі якого формуються національні ідентичності економіки. Не викликає сумніву той факт, що національна економіка є системою, при чому чітко структурованою.

Таким чином, структура економіки формує її систему, а структурні зміни, тобто трансформація, дозволяє визначати кількісні та якісні закономірності, ідентифікувати тенденції розвитку економіки. Виходячи з цього, зосередимося на етимології поняття

«структура економіки». Систематизація наукових поглядів на цю категорію представлена у табл. 1.

Як видно з табл. 1, більшість трактувань поняття «структура економіки» розкривають зв'язок між різними складовими елементами економіки як системи, що є справедливим з огляду на первинний зміст категорії «структура» (від лат. *structūra* – взаємозв'язок складових частин цілого, внутрішня будова). Поряд з цим, важливо зауважити про складність та багатоаспектність цього поняття, про що зазначають у своїх роботах науковці Протасова Л. Є. [29], Спіцнадель В. М. [36], Клімова О. І. [21], Сошніков І. В. [35] та інші, тоді як вчені Гасанов М. С. [15], Дженсен Р. К. [5], Азріліян, А. Н. [14] зосереджуються на окремих аспектах структури, а саме на галузевій спрямованості економічної системи або на конкретних компонентах (виробництво, зайнятість, споживання, торгівля, валовий регіональний продукт).

Таблиця 1 – Систематизація науково-методичних підходів до трактування сутності поняття «структура економіки»

Автор, джерело	Сутність підходу
Швайка Л. А. [38]	співвідношення різних елементів економічної системи, яке характеризує пропорції народного господарства та стан суспільного поділу праці
Азріліян, А. Н. [14]	співвідношення між елементами економічної системи, які виділяються залежно від досліджуваного напрямку аналізу (фактори виробництва, галузі, вартісна структура, структура зовнішніх та внутрішніх зв'язків, регіональна структура, структура виробництва і споживання, інвестицій тощо)
Скірка Н. Я. [33]	співвідношення, які віддзеркалюють взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами системи в процесі її розвитку.
Башнянин Г. І. [12]	система, яка забезпечує задоволення особистих і суспільних потреб, раціональне використання природних і економічних ресурсів, максимальне впровадження досягнень науково-технічного прогресу, створення основи економічної безпеки країни
Протасова Л. Є. [29]	багатоаспектна категорія, яка ідентифікує зв'язок численних макроекономічних елементів та співвідношення між ними
Сошніков І. В. [35]	сукупність макроекономічних елементів та підсистем складної системи, які пов'язані між собою
Спіцнадель В. М. [36]	у широкому розумінні – сукупність елементів, що знаходяться в певному впорядкуванні, тобто структура відображає форму розташування елементів і характер взаємодії їхніх сторін і властивостей, є підсумком розвитку елементів, їхньої організації, упорядкування. Прикладне значення структури слід розглядати щодо її конкретного виду, коли можна чітко визначити конкретні елементи та їх взаємозв'язки
Клімова О. І. [21]	є широким і багатоаспектним поняттям, відображає побудову, сукупність відносин, частин та елементів, з яких складається певне економічне ціле – економічна система
Джексон Р. У. [4]	сукупність різних компонент макроекономічного порядку, які характеризуються відносною зміною їх розміру у часі та зв'язком із рухом потоків доходу
Дженсен Р. К. [5]	категорія, що описує зміни балансу виробництва, торгівлі, доходів та зайнятості населення усіх чотирьох секторів економіки (первинний – добувна промисловість і сільське господарство; вторинний – промислове виробництво і будівельна промисловість; третинний і четвертинний – сфера послуг, ІТ-індустрія)
Такур С. [9]	склад і моделі різних компонент регіональної економіки, таких як: виробництво, зайнятість, споживання, торгівля, валовий регіональний продукт
Гасанов М. С. [15]	єдність кількісних та якісних характеристик (набір пропорцій виробництва серед різних галузей економіки та характер зв'язку між ними)
Гусєв В. О., Соколова О. М. [23]	сукупність галузей, сфер господарської діяльності, взаємопов'язаних суспільним поділом праці, і охоплює виробництво благ, обмін ними, розподіл і споживання їх, а також різноманітні організаційні форми та інституції, в яких відбуваються господарські процеси, економічна діяльність людей за певним способом організації господарського життя суспільства з метою вирішення його ключових проблем

Варто зауважити, що структура економіки почала вивчатися ще за часів меркантилізму, коли стверджувалося, що стрижневим елементом національної

економіки є активний торгівельний баланс та політика протекціонізму. Дещо протилежні погляди на це питання мали представники школи фізіократів, зокрема Ф. Кене, який відзначав провідну роль сільського господарства та розглядав структуру національної економіки виключно з точки зору суспільного виробництва [19]. У класиків політичної економії структура вивчалася з позицій таких визначальних для економіки категорій як праця, капітал, вартість. Наприклад, А. Сміт [34] категорично заперечував втручання держави у економічні процеси і доводив, що оптимальна структура економіки здатна сформуватися під впливом вільного ринку та економічних інтересів учасників ринкових відносин. Поглибив думку А. Сміта видатний науковець Д. Рікардо [32], який розкрив механізм впливу попиту, пропозиції, ціни та конкуренції на формування структури національної економіки.

Марксистська школа розглядала структуру економіки виключно з позиції відтворювальних процесів (виробництво і споживання). К. Маркс [25] стверджував, на зміну капіталізму прийде комунізм, який посилить роль держави в економіці і призведе до якісних структурних зрушень в економіці. На наш погляд, вагомий вплив на сучасну структуру економіки України був здійснений при формуванні радянської економіки, яка, відповідно, перейшла у спадок вітчизняній економіці.

Неокласична школа політичної економії розвивала погляди класиків. Зокрема, у контексті дослідження питання структуризації економіки визначальною є праця вченого Дж. Кларка [20], який довів необхідність використання дуалістичного аналізу структури економіки – з одного боку, з позицій її нерухомого або статичного стану, а з іншого – з точки зору динамічних змін.

На початку ХХ ст. кризові явища в економіці обумовили зміни у поглядах наукових шкіл на роль держави у регулюванні економіки. Так, видатний економіст Дж. Кейнс [18] стверджував про доцільність формування структури економіки з позицій стимулювання платоспроможного попиту, що заклало основи для галузевої (виробничої) та відтворювальної структуризації економіки. Поряд з цим, криза середини ХХ ст. довела неактуальність заходів Дж. Кейнса.

Еволюційною у контексті дослідження питання структури економіки є праця економічного статиста К. Кларка «Умови економічного прогресу» [1], який запропонував структурувати економіку на три великих сектори (первинний – сільське господарство (виробництво сировини); вторинний – промисловість (виробництво готової продукції); третинний – сфера послуг), кожен з яких включав галузь, виходячи з технологічних та економічних особливостей її розвитку. За твердженням науковця, з розвитком економіки та її переходом на вищі шабелі функціонування відбувається зміна домінуючих секторів економіки. Аналізуючи сучасну структуру світової економіки та перехід країн до постіндустріального розвитку, можна з упевненістю стверджувати про правильність та справедливості висновків К. Кларка та його послідовника Ж. Фурастьє [3], який зазначав про переважання зайнятості населення у сфері послуг.

Подальша структуризація економіки була здійснена американським соціологом Д. Беллом [13], його класифікація має наступний вигляд [30]:

- первинний сектор: традиційне виробництво (сировина – сільське, лісове господарство та добувна промисловість);
- вторинний сектор: обробна промисловість (переробка сировини та будівництво);
- третинний сектор: виробництво матеріальних благ (транспортна галузь, комунікації та комунальні послуги);
- четвертинний сектор: інші послуги (торгівля, галузь фінансів, операції з нерухомістю);
- п'ятеринний: суспільні послуги (охорона здоров'я, освіта, науково-дослідницька діяльність).

Варто зауважити, що на сьогоднішній день модифікація секторів у структурі економіки продовжується.

На наш погляд, структура економіки характеризує послідовний розвиток економіки як системи в цілому та окремих її складових зокрема. Складність та багатоаспектність досліджуваної категорії, серед іншого, пояснюється наявністю великої кількості взаємозалежних процесів (відтворювальних, ресурсних, технологічних, трудових, інвестиційних, інноваційних, фінансових, організаційних тощо). Виходячи з цього, запропоновано структуру економіки розглядати, як сукупність різних елементів економічної системи, що характеризуються відповідними взаємозв'язками між ними та взаємозалежністю один від одного та, у підсумку, формують підґрунтя для стійкості системи, стабільного розвитку всієї економіки та сталого розвитку країни в цілому.

Аналіз концептуальних підходів та праць, присвячених вивченню теоретичного базису структури економіки дозволяє сформулювати перелік основоположних принципів, які забезпечують дотримання ознак системності подальших досліджень (табл. 1). Варто зауважити про доцільність розмежування усіх принципів на дві великі групи: I – принципи, які характеризують динамічність структури економіки; II – принципи, які характеризують статичність структури економіки. Такий поділ обумовлений, по-перше, тим, що структура економіки характеризується постійними коливаннями, які відбуваються внаслідок структурних змін, по-друге, тим, що аналіз структури економіки проводиться завжди на конкретний (фіксований) період часу і відповідні динамічні зміни у структурі можна прослідкувати лише на основі статичних її станів. До I групи можна віднести принципи еволюційності, циклічності та поліцентризму. До II групи – принципи суб'єктивності та поліструктурності.

Процес формування структури економіки можна прослідкувати через структурні зрушення, які відображають трансформацію співвідношень між різними компонентами економічної системи у просторі і часі. Відповідно, структурні зрушення виникають внаслідок поступового накопичення структурних змін в економіці. Наприклад, поступовий економічний розвиток країни обумовлює зміни у структурі виробництва і споживання, що відображається у зменшенні частки галузей, що виробляють первинні ресурси і зростанні частки галузей, що виробляють послуги. Так, з одного боку, питома вага первинних ресурсів у валовому внутрішньому продукті свідчить про рівень технологічного розвитку економіки та її окремих галузей (чим меншою є питома вага споживання первинних ресурсів, тим більш продуктивною є економіка країни). З іншого боку, зростання частки послуг у ВВП свідчить про зростання багатства нації та якості життя населення, оскільки бідне суспільство потребує значно меншого переліку послуг. Отже, можна зробити висновок, що саме багатство нації та ступінь економічного розвитку визначають структуру економіки, а не навпаки.

Важливо зауважити, що структура економіки є еластичною, оскільки, з одного боку, вона змінюється під впливом світових тенденцій розвитку ринку та формування міжнародної спеціалізації країн, а з іншого – характеризує рівень розвитку економічної системи та її здатність до адаптації. Проте, з точки зору відображення структури – ця категорія характеризується статичністю, оскільки сукупність усіх елементів економічної системи, їх взаємозв'язків та співвідношень можна представити виключно станом на конкретний момент часу, а, відповідно, наявність змін у структурі можна відстежити на основі порівняння різних її станів на різні дати.

Варто зауважити, що більшість фахової наукової літератури, присвяченої вивченню питань структуризації економіки, має однобокий погляд на її типологізацію, розглядаючи структуру економіки лише з позиції співвідношення між галузями виробництва та у контексті відтворювальних процесів. Також, до сьогодні відсутня узгодженість між науковцями щодо єдиного підходу до виділення різних типів структури економіки. Єдине, що об'єднує усіх вчених – це твердження, що сутність поняття «структура економіки» та її типи визначаються залежно від цілей дослідження та аналізу. На наш погляд, такий підхід не сприяє сталому розвитку

країни в цілому та забезпеченню стабільності національної економіки зокрема. Це також унеможливило побудову в країні оптимальної структури економіки та, відповідно, знижує ефективність структурних зрушень та їх вплив на адаптацію національної економіки до світових трендів.

З метою поглиблення сутнісного розуміння механізму типологізації структур економіки, надамо коротку характеристику тим типам, які найчастіше вживаються у фаховій науковій літературі (табл. 1).

Таблиця 2 – Сутнісні характеристики типів економічних структур (складено за даними [6, 7, 10, 11, 16, 17, 21, 22, 26-28, 37])

Тип структури	Зміст
відтворювальна	розподіл складових частин валового національного продукту, створеного у країні залежно від їх функціонального призначення; характеризує пропорції між виробництвом засобів виробництва і предметів споживання, фондом заміщення, фондом споживання, фондом нагромадження та може бути представлена у вигляді постійно відновлювального відтворювального циклу, де відображаються структурні залежності, механізм самоорганізації, самоуправління економічної відтворювальної системи, формування основних факторів саморозвитку
галузева	сукупність галузей народногосподарського комплексу, які характеризуються певними взаємозв'язками; система розподілу виробничих ресурсів за основними видами діяльності (за відповідним класифікатором), а також частка окремих галузей у загальному обсязі національного виробництва. У межах цього типу виділяють структуру з: горизонтальними зв'язками (виробництво переважно або первинних, або проміжних, або кінцевих видів продукції); з вертикальними зв'язками (технологічні ланцюги виробництва від первинних до кінцевих продуктів); зі змішаними зв'язками; універсальні (задоволення потреб забезпечується за рахунок внутрішніх джерел)
технологічна	сукупність технологічних ланцюгів, устроїв, що визначають технологічну базу виробництва груп товарів і послуг одного типу та відображає ступінь перетворення речовин, енергії та інформації; структурний розподіл використання виробничих ресурсів країни між новими, традиційними та застарілими технологіями
соціально-економічна	стратифікація суб'єктів економічних відносин та їх взаємодія на індивідуальному та груповому рівнях; структура населення за рівнем доходів; структура зайнятості населення в різних галузях
зовнішньоекономічна	обсяг та якість міжнародних економічних зв'язків країни (співвідношення між експортом і імпортом товарів, притоком і відтоком іноземних інвестицій, пасивом і активом платіжного балансу, зовнішнім і внутрішнім секторами економіки)
структура власності,	форми власності, які конкурують та доповнюють одна одну, забезпечуючи єдність системи (державна, комунальна, приватна, власність міжнародних організацій)
інституційна (секторальна)	сукупність інституційних секторів економіки (первинний – добуток і виробництво сировини; вторинний – виробництво кінцевого продукту; третинний – сфера послуг (обслуговування перших двох секторів, відтворення робочої сили); четвертинний – сфера «економіки знань» (інформаційне та наукове обслуговування секторів); п'ятеринний – виробництво знань та інформаційних продуктів)
просторова (регіональна, територіальна)	пропорції розміщення продуктивних сил по території країни (економіко-географічний аспект: виділення природно-економічних зон, великих економічних районів, територіальних комплексів, промислових і транспортних вузлів тощо; адміністративний аспект: адміністративний поділ країни)

Головною метою сучасного розвитку як світової економіки в цілому, так і національних економік зокрема є глобальна доктрина сталого розвитку, яка тісно пов'язана зі змінами (трансформацією) технологічних устроїв економіки та

необхідністю забезпечення глобальної динамічної рівноваги. Вперше, термін «сталий розвиток» було запропоновано у 1987 р. Міжнародною комісією з охорони навколишнього середовища та розвитку. Безпосередньо концепція остаточно сформувалася у 1992 р. під час конференції ООН у Ріо-де-Жанейро. Сутність концепції і терміну «сталий розвиток» полягає у такому розвитку, яке забезпечує потреби поточних поколінь, але не загрожує здатності наступних поколінь задовольняти свої потреби у майбутньому [8]. Домінантними підходами при формуванні цієї концепції були визнані два – біосфероцентричний (навколишнє середовище – це не лише джерело ресурсів, а й фундамент усього живого на планеті) та антропоцентричний (існування людства залежить від здатності майбутніх поколінь забезпечувати свої потреби у природних ресурсах). Отже, імперативом концепції сталого розвитку є конвергенція «трикутника» сфер – екологія, економіка, соціум. Розглядаючи суто економічні передумови виникнення цієї концепції, варто зауважити про потужний вплив екологічних факторів на обсяги виробництва світової економіки. Так, за оцінками Міжнародного інституту соціально-трудових досліджень підвищення концентрації парникових газів у атмосфері призведе до скорочення обсягів світового виробництва і рівня сукупного попиту: у випадку дотримання традиційного сценарію розвитку рівень виробництва у 2030 р. буде на 2,4 %, а у 2050 р. – на 7,2 % нижче поточного (станом на 2012 р.). Відповідно, руйнівні зміни в екологічних системах призводять до втрати робочих місць та доходів усіма суб'єктами економічних відносин.

Також, неможна не відзначити і вплив соціальних чинників на розвиток економіки. Так, фундаменталісти концепції сталого розвитку стверджують про поступове зміщення пріоритетів у економічних та соціальних цінностях людини, зокрема акценти зміщуються з виключно матеріального добробуту на нематеріальний (доступність соціально-гуманітарних послуг – якість освіти, систем охорони здоров'я, рівень безпеки тощо) [2]. Це забезпечує стимулювання вищих рівнів економічного розвитку. Також, особливе місце в концепції сталого розвитку відводиться впливу бідності на економічний та екологічний розвиток.

Зазначене вище дозволяє стверджувати про неможливість формування оптимальної структури національної економіки без урахування концепції сталого розвитку та ефективної державної структурної політики. Це обумовлює необхідність перегляду наявних підходів учених до типологізації структури економіки.

Тож, структурна перебудова, як перманентний процес, що характерний для економіки України, повинна враховувати стан навколишнього середовища, необхідність підтримання екологічної рівноваги, особливо під час швидкої модернізації виробництва та інноваційного розвитку, що стимулює утворення нових галузей. Ігнорування цих аспектів обов'язково призведе до руйнування цілісності економічної системи, втрати нею якісних властивостей, деформації економічних відносин серед суб'єктів тощо.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи проведені дослідження теоретичних підходів щодо сутності категорії «структура економіки», зауважимо про необхідність трансформації поглядів на це поняття та основні його характеристики. Розкриття змістовних аспектів структуризації економіки повинно відбуватися з позиції концепції сталого розвитку, тобто врахування поряд з соціальними й екологічними засад. Структура економіки є індикатором її стійкості, стабільності, а також індикатором забезпечення національної економічної безпеки країни в цілому. Таким чином, ефективний економічний розвиток країни залежить не лише від ресурсного забезпечення, якості зв'язків між суб'єктами економічних відносин, інституціонального середовища, рівня імплементації інновацій тощо, а й від деструктивних процесів у навколишньому середовищі.

SUMMARY

Scientific views on the category "economy structure" in the historical retrospective are systematized in the article. Two groups of structuring principles are singled out: 1) which characterize the dynamics of economy structure; 2) which characterize the static nature of the economy structure, also main factors that determine the economy structure were defined and the necessary conditions for the formation of the optimal national economy structure were determined. In order to deepen the essential understanding of the typology mechanism of the economy structure, the most adequate types of it are determined: 1) reproductive, 2) sectoral, 3) technological, 4) socio-economic, 5) foreign economic, 6) ownership structure, 7) institutional, 8) spatial. The impossibility of forming the optimal structure of the national economy without taking into account the concept of sustainable development and effective state structural policy is emphasized.

Key words: national economy, economic structure, economic system, sustainable development, structural changes.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Clark, Colin The Conditions of Economic Progress / Clark Colin. – London: Macmillan, 1940. – 504 p.
2. Concerted Development of Social Cohesion Indicators. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005. – 235 p.
3. Fourastié, J. Le progrès technique et l'évolution économique / J. Fourastié // Institut d'Études Politiques de Paris. – Paris, les cours de Droit (deux fascicules), 1951. – 249 p.
4. Jackson, R.W. A Causative Matrix Approach to Interpreting Structural Change / R.W. Jackson, P. Rogerson, D. Plane, O. B. Huallachain // Economic Systems Research, 1990. – №2(3). – P. 259-269.
5. Jensen, R. C., 1991, "On the Concept of Fundamental Economic Structure / R. C. Jensen, J. H. Dewhurst, G. R. West, G. J. D. Hewings // Regional Input-Output Modeling: New Development and Interpretations. – Dewhurst J.H., Jensen R.C., Hewings G.J.D. (eds.). – Sydney: Avebury, 1991. – P. 228-249.
6. Orcutt, Guy H. A new type of socio-economic system / Guy H. Orcutt // INTERNATIONAL JOURNAL OF MICROSIMULATION, 2007. – №1(1). – P. 3-9.
7. Qian, Y., Xu, C. Why China's Economic Reforms Differ: The M-Form Hierarchy and Entry/Expansion of the Non-State Sector / Y. Qian, C. Xu // CENTRE FOR ECONOMIC PERFORMANCE. – Discussion Paper №154, 1993. – 69 p.
8. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future / Transmitted to the General Assembly as an Annex to document A/42/427 - Development and International Co-operation: Environment. – Oxford: Oxford University Press, 1987. – 300 p.
9. Thakur, S. Fundamental Economic Structure and Structural Change in Regional Economies: A Methodological Approach / S. Thakur // Région et Développement, 2011. – №33. – P. 9-38.
10. Алиев, В. Г. Структуризация экономики на пути к устойчивому развитию / В. Г. Алиев, Л. Г. Байрамова // Региональные проблемы переходной экономики / Под ред. А.Г. Алиева. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 646 с.
11. Ананидзе, В. Я. Сущность структурной перестройки, формы и методы ее осуществления / В. Я. Ананидзе // Инновационная и инвестиционная политика структурной перестройки народного хозяйства. – М., 1993. – С. 143-156.
12. Башнянин, Г. І. Економічні системи: проблеми структуризації і типологізації / Г. І. Башнянин, І. М. Копич, Б. М. Шевчик. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 220 с.
13. Белл, Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл // Опыт социального прогнозирования. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
14. Большой экономический словарь / общ. ред. А. Н. Азрилян. – М.: Правовая культура, 1994. – 526 с.
15. Гасанов, М. А. Влияние технологических сдвигов на структурные трансформации мировой и российской экономики / М. А. Гасанов // Экономика, 2009. – №3. – С. 239-243.
16. Глазьев, С. Ю. Экономическая теория технического развития : учебное пособие / С. Ю. Глазьев. – М.: Наука, 1990. – 241 с.
17. Дзагоева И. Т. Цхурбаева Ф. Х. Государственная политика формирования перспективной структуры экономики регионального АПК / И. Т. Дзагоева, Ф. Х. Цхурбаева // Экономический вестник Ростовского государственного университета, 2008. – Том 6, №4, Часть 2. – С. 365-368.
18. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное / Дж. М. Кейнс. – М.: Эксмо. Серия «Антология экономической мысли», 2007. – 960 с.
19. Кенэ, Ф. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ // Перевод А. В Горбунова; Ф. Р Каплан; Л. А Фейгиной. – М.: Соцэкгиз 1960, 2008. – 1200 с.
20. Кларк, Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк. – М.: Экономика, 1992. – 477 с.
21. Клімова, О. І. Структура економічної системи: термінологічний аналіз / О. І. Клімова // Молодий вчений, 2015. – №2 (17). – С. 1112-1115.
22. Коломойцев В. Є. Структурна трансформація промислового комплексу України: [монографія] / Валерій Едуардович Коломойцев. – К.: Укр. енциклопедія, 1997. – 304 с.
23. Красильников, О. Ю. Проблемы структурных преобразований в экономике / О. Ю. Красильников // Экономист, 2005. – №8. – С. 52-58.
24. Малюк, В. И., Немчин, А. М. Производственный менеджмент: Учебное пособие / В. И. Малюк, А. М. Немчин. – СПб.: Питер, 2008. – 288 с.

25. Маркс, К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Государственное издательство экономической литературы. – 2-е изд. – Т. 24. – 1961. – 650 с.
26. Національна економіка: навч. посібник / за заг. ред. В. П. Решетило; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009 – 386 с.
27. Николаева, Л. А., Черная, И. П. Экономическая теория / Л. А. Николаева, И. П. Черная. – Владивосток: Владивостокский государственный университет экономики и сервиса (ВГУЭС), 1999, - 196 с.
28. Пирог, О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства / О. В. Пирог // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2011. – № 698 : Проблеми економіки та управління. – С. 93–103.
29. Протасова, Л. Е. Структура экономики как объект государственного регулирования [Электронный ресурс] / Л. Е. Протасова // Вестник ТИСБИ, 2000. – №2. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1214437>
30. Прушківська, Е. В. Еволюція концепцій структурування національної економіки / Е. В. Прушківська // Проблеми економіки, 2013. – №2. – С. 87-94.
31. Райзберг, Б. А. Курс экономики : учебник / Б. А. Райзберг. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 671 с.
32. Рикардо, Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо. – М.: Политическая литература, 1955. – 360 с.
33. Скірка, Н. Я. Галузева структура національної економіки і напрями її оптимізації [Електронний ресурс] / Н. Я. Скірка // Ефективна економіка, 2013. – №9. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2311>
34. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Книга IV / А.Смит. – М.: ЭКСМО, 2007. – 960 с.
35. Сошников, И. В. Структура и инфраструктура национальной экономики России [Электронный ресурс] / И.В. Сошников, В.Т. Смирнов, М.В. Чеусова // Управление общественными и экономическими системами: многопредмет. науч. журн. – Орел: ОрелГТУ, 2004. – №3. – Режим доступа: <http://bali.ostu.ru/umc>
36. Спицнадель, В. Н. Основы системного анализа: учебн. пособие / В. Н. Спицнадель. – СПб: ИД "Бизнес-пресса", 2000. – 326 с.
37. Структурно-функціональний аналіз та моделювання розвитку економіки : монографія / Галіцин В. К., Суслов О. П. Галіцина О. В., Самченко Н. К. – К.: КНЕУ, 2013. – 377 с.
38. Швайка, Л. А. Государственное регулирование экономики / Л. А. Швайка. – Казань: Знание, 2009. – 344 с.